جلسه اول: شبکههای عصبی خودسازمانده(Self-Organizing Maps - SOM)

در روش شبکه عصبیSOM ، فرآیند اولیه تا حدی مشابه با روش خوشهبندی K-Means است. در ابتدای کار، برای شروع آموزش شبکه، نیاز به مراکزی داریم که معمولاً از طریق روشهای خوشهبندی اولیه به دست میآیند. این مراکز خوشهها در لایهای از نورونها قرار میگیرند که به آن لایه رقابتی گفته می شود.

در ادامه، دادههای ورودی به شبکه داده میشوند. هر نورون (که نماینده یک خوشه است) فاصله خود را با داده ورودی محاسبه می کند (معمولاً با استفاده از فاصله اقلیدسی). نورونی که کمترین فاصله را با ورودی دارد، برنده رقابت می شود و به عنوان نورون برنده - Best Matching Unit) فاصله را با ورودی دارد، برنده رقابت می شود و به عنوان نورون برنده می شود.

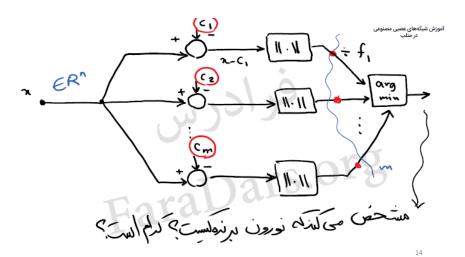
در این مرحله، تنها نورون برنده فعال نمیشود، بلکه نورونهای همسایه آن نیز تحت تأثیر قرار می گیرند. این تأثیر از طریق بهروزرسانی وزنها (وزن نورونها به ورودیها) صورت می گیرد، به گونهای که نورونهای برنده و همسایههای نزدیک آن، وزنهای خود را به سمت داده ورودی حرکت می دهند. این فرآیند به تدریج باعث شکل گیری نگاشت منظم از دادهها روی شبکه می شود.

برخلاف شبکههای عصبی سنتی، در SOM فرآیند آموزش بدون نظارت است و هدف آن کشف ساختارهای پنهان در دادهها و نمایش آنها به صورت نگاشتی دوبعدی و قابل تفسیر است.

نکات تکمیلی درباره:SOM

- **کاربردها** :کاهش ابعاد دادهها، خوشهبندی، تصویرسازی دادههای پیچیده، تحلیل اکتشافی دادهها.
- ساختار:معمولاً از یک لایه نورون دوبعدی (ماتریس مربعی یا ششضلعی) استفاده میشود.

• ویژگی مهم SOM :به حفظ توپولوژی دادهها معروف است؛ یعنی دادههایی که به هم نزدیکاند، در نگاشت نهایی نیز به هم نزدیک باقی میمانند.

در تصویر فوق این تمام کاری است که ما انجام میدهیم برای این متد .

نواحی برودمن (Brodmann Areas) و ارتباط آنها با شبکه عصبی SOM

نواحی برودمن مناطقی از قشر مغز انسان (و برخی پستانداران دیگر) هستند که توسط دانشمند آلمانی، گربینیان برودمن (Korbinian Brodmann) در اوایل قرن بیستم تعریف شدند. او بر اساس ساختار سلولی(cytoarchitecture)، یعنی نوع و چیدمان سلولهای عصبی در بخشهای مختلف مغز، موفق شد ۵۲ ناحیه متفاوت از قشر مغز را شناسایی و شماره گذاری کند (از 1 تا 52). هر یک از این نواحی با عملکردهای خاصی مانند حس، حرکت، زبان، بینایی، حافظه و شناخت مرتبط هستند.

برای مثال:

- ناحیه 17 برودمن: مربوط به بینایی اولیه در لوب پسسری(Occipital Lobe)
- نواحی 1، 2 و 3: مربوط به حسهای بدنی در لوب آهیانهای (Parietal Lobe)
 - ناحیه 4: ناحیه حرکتی اصلی در لوب پیشانی(Frontal Lobe)

ارتباط با شبکه عصبی SOM

شبکه عصبی (SOM (Self-Organizing Map) یک مدل محاسباتی الهام گرفته از نحوه پردازش اطلاعات در مغز است. این شبکه نیز مانند قشر مغز، اطلاعات را به صورت نقشه ای سازمان یافته و توپولوژیکی نمایش می دهد؛ به این معنی که داده هایی که به هم نزدیک ترند، در شبکه نیز در کنار هم قرار می گیرند.

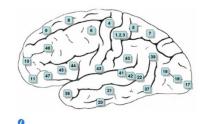
شبکه SOM به نوعی شبیهسازی سادهای از عملکرد مغز در نواحیای مثل نواحی برودمن است، جایی که سلولهای عصبی بر اساس وظایف خاص و موقعیت مکانی خود، ساختار منظمی را شکل میدهند. همان طور که هر ناحیه برودمن عملکرد خاصی دارد، در SOM نیز هر نورون یا خوشه می تواند نماینده ی یک نوع خاص از داده یا ویژگی باشد.

خلاصه تشابه:

- نواحی برودمن: سازماندهی زیستی مغز بر اساس ساختار سلولی و عملکرد.
- SOM:سازماندهی مصنوعی دادهها بر اساس شباهت و نزدیکی ویژگیها.

بنابراین، مطالعه نواحی برودمن به ما در درک بهتر ساختارهای مغزی کمک میکند و الهامبخش طراحی مدلهایی مانند SOM در حوزهی یادگیری ماشین و شبکههای عصبی شده است.

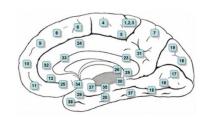
شکلی از ناحیه برودمن برای این کار میاورم:

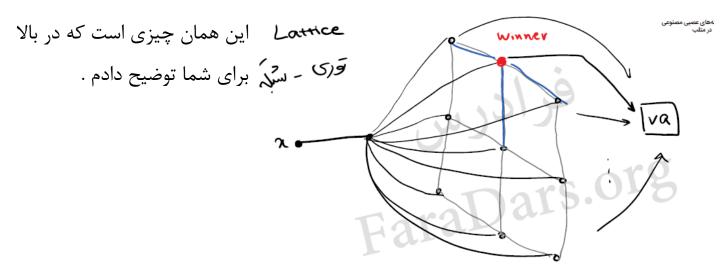
Note: the view of the section between the right and left hemispheres of the brain is denoted the 'medial surface

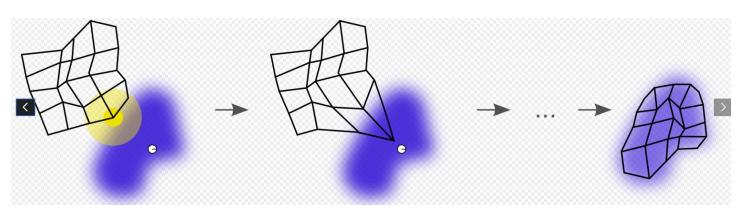
این هم شماتیکی از این روش بردمن است .

در ادامه میخواهیم یک ورودی به چندین نرون بدهیم سپس یگ نرون بیشتر از همگی آنها تحریک میشود بعد از این که تحریک شد ،قطعا مراکز کناری که اتصال دارند با این مرکز نرون یا همان خوشه ما است قطعا تحریک میشوند. پس در نهایت یکی بیشتر از همه تاثیر پذیر بیشتری را دارد بر روی وردی سپس به یک المان برداری داده و یک سری عملیات روی آن انجام داده می شود و بعد از آن خروجی یک عدد ثابت است .

1

سپس آن ناحیه که در اثر این ورودی تحت شعاع قرار میگیرد انقدر تکرار میشود این روند تکراری که برای سایر نقاط هم باعث میشوند تحت تاثیر روند تغیرات این نرون قرار بگیرند و یک روندی را طی مرده تا شبیه وردی شوند حال با یک تصویر بیشتر این فهم را منتقل میکنم.

این تصویر همان چیزی هست که برای شما توضیح دادم .

خب حال میخواهیم یک x در دامنه جدیدی که ایجاد کرده ایم را به یک نقطه که نزدیک است برسی کنیم .حال ممکن است این ورودی دارای چندین تا x باشد اما میخواغهیم کاری کنیم که این ورودی از یک فضای x به فضای دو بعدی نگاشتی کنیم که توسط یک تابع انجام میپذیرد برای فهم بیشتر تصویر زیرا را مشاهده کنید :

وضیح $\alpha = \varphi(x)$ این تصویری است از چیزی که توضیح $\alpha = (\alpha, \alpha)$ دادم . $\alpha = (\alpha, \alpha)$ $\alpha = (\alpha, \alpha)$ $\alpha = (\alpha, \alpha)$

در این تصویر میبنید ااثری که نقطه 4و x های ورودی ما دارد خیلی بیشتر از همه نقاط است . حال این شبکه عصبی دارای 25 تا نرون یا گره است حال برای این فرض کنید میخواهیم 25 تا

مشکل یا مریضی مثلا حل شود ، حال در هر دامنه یک سری افراد قرار میگرند که متعلق به آن گره هستند و ادامه کار .

خب در ادامه کار میخوایم قوانین ریاضی برای این مدل بیان کنیم که این متد چگونه میتوان در کامپیوتتر به صورت الگوریتمیک پیاده سازی کنیم:

سبت سی عصبی مصنوعی در متلب

سه فار معم درطرامی Sam:

Competitive Phase Que , 16 (1

Cooperative Phase (5, 160) (4

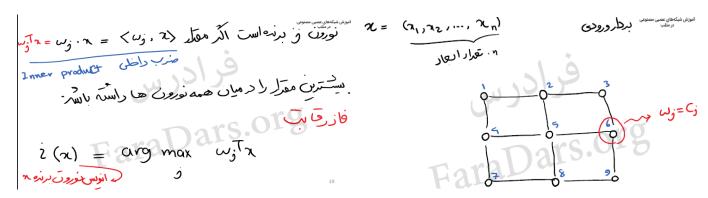
Adaptation ("

این کار ریاضیاتی است که باید انجام دهیم .

حال در ابتدای کار ما یک بردار از ورودی ها داریم یعنی چی یعنی n تا x داریم که میخواهیم برای این ها بهترین عملکر را در شبکه عصبی خودمان پیاده سازی کنیم.

خب در ادامه ما یک شبکه دو بعدی عصبی داریم که داری یک سری نقاط یا گره یا همان نرون است حال بر حسب این که چه مقدار این نقاط به بردار ما نزدیک باشند و تفاوت کمی را دارا باشند باید از یک مفهوم ریاضی استفاده کرد، که در اینحا هر چقدر ضرب داخلی یک بر دار در نقاط مش یا گره ها بیشتر باشد آن نقطه برنده به حساب میاید یعنی همان فاز رقابتی است.

در کل مفهوم ریاضیاتی این یک ماکسیمم شدن مقدار ضرب داخلی در هر یک از گره ها یعنی گره i ام ما برنده میشود حال برای فهم بیشتر به تصویر زیر دقت کنید:

این تصویر گویای همه چیز در رابطه با آن چه گفته شد است . حال همین رابطه میتوان بگویم کمترین فاصله ما از مقدار شبیه به x را به عنوان i(x) در نظر بگیریم که به صورت زیر است :

$$\dot{s}(x) = \underset{\dot{s}}{\operatorname{arg\,max}} \quad \omega_{j}^{\mathsf{T}} x$$

$$\dot{s}(x) = \underset{\dot{s}}{\operatorname{arg\,max}} \quad u_{j}^{\mathsf{T}} x$$

$$\dot{s}(x) = \underset{\dot{s}}{\operatorname{arg\,min}} \quad \|x - \omega_{j}\|$$

$$\dot{s}(x) = \underset{\dot{s}}{\operatorname{arg\,min}} \quad \|x - \omega_{j}\|$$

فاز همکاری (Cooperation Phase) در شبکه عصبی SOM

در ادامه فرآیند یادگیری در شبکه SOM، پس از تعیین نورون برنده (BMU)، وارد فاز همکاری می شویم. در این مرحله، برای مدلسازی تأثیر نورون برنده بر سایر نورونهای شبکه، یک تابع می شویم. در این مرحله، برای مدلسازی تأثیر نورون برنده بر سایر نورونهای شبکه، یک تابع همسایگی (Neighbor Function)تعریف می شود که معمولاً با نماد (Neighbor Function)تعریف می شود.

در اینجا:

- i نشان دهنده نورون برنده است.(Best Matching Unit)
- نشان دهنده نورون همسایه یا هر نورونی است که تحت تأثیر نورون برنده قرار می گیرد.
 - t نشان دهنده زمان (یا گام آموزشی) است.

این تابع تعیین می کند که هر نورون تا چه اندازه باید از ورودی تأثیر بپذیرد .واضح است که:

- نورون برنده بیشترین تأثیر را میپذیرد (چون نزدیکترین نورون به ورودی بوده است).
- نورونهایی که به نورون برنده نزدیک تر هستند (از نظر موقعیت مکانی در شبکه)، تأثیر بیشتری نسبت به نورونهای دور تر دریافت می کنند.

نكات مهم:

- در ابتدای آموزش، شعاع همسایگی بزرگ است تا بخش زیادی از شبکه تحت تأثیر قرار گیرد.
 - به مرور زمان، این شعاع کاهش می یابد تا در نهایت فقط نورون برنده یا همسایههای خیلی نزدیکش یادگیری انجام دهند.
 - این فاز باعث می شود که ساختار توپولوژیک داده ها روی شبکه حفظ شود؛ یعنی داده های مشابه در مکانهای نزدیک به هم در نقشه قرار بگیرند.

خب در ادامه یک اسلاید برای شما میاورم که توضیحات ساده ایم را برای این کار داده است :

$$h_{ij}(x) = f(d_{ij})$$
 $h_{ij}(x) = f(d_{ij})$
 $h_{ij}(x) = f(d_{ij})$

خب دو شرط اساسی دارد این هم این است که میبایست یکی اگر فاصله ما صفر شد یعنی خود آن نقطه و در بینهایت هم اثر زیادی ندارد نقطه ای ما در آنجا اثر گذاری داریم .

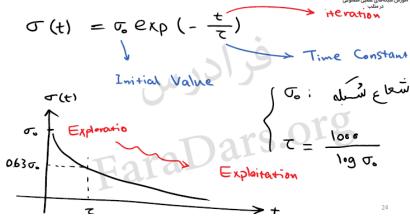
خب به عتنهوان نمونه تابع گوسی را داریم که پارامتر d به عنوان فاصله میزان دامنه ما است و سیگما میزان باز یا بسته ب.دن دهنه تابع گوسی حال ابتدای امر این تابع دامنه زیادی دارد و سیگما زیاد حال رفتهرفته هر چقدر دقت کار بالا رود این سیگما کوچک و دهنه تابع نیز بسته می شود. به اسلاید زیر توجه کنید :

این چیزی است که برای شما توضیح دادم

$$h_{ij}(x) = \exp\left(-\frac{1}{2} \frac{d_{ij}}{d_{ij}}\right)$$

خب در حالت کلی برای کار ما نتیجه ای که میدهد این میشود کحه یک فرمولی برای کار کردن داریم که می شود به صورت زیر:

این فرمولی برای سیگما که گفتیم در مرور زمان سیر نزولی داریم یعنی کوچک میشود و این همان چیزی است که ما مندنظر داریم یعنی برسیم به هدف خود مهمدی یا به هدف خود نزدیک تر شویم.

حال در نهایت فرمول h به شرح زیر است :

م peration این همان فرمول در فاز همکاری است /.

$$h_{ij}(x,t) = \exp\left(-\frac{1}{2}\frac{d_{ij}}{\sigma(e)^2}\right)$$

$$\sigma(t) = \sigma_0 \exp\left(-\frac{t}{2}\right)$$

مرحله تطبیق (Adaptation Phase) در شبکههای عصبی

بعد از اینکه نورون برنده (و همسایههایش) در مرحله همکاری شناسایی شدند، نوبت به تطبیق دادن وزنهای آنها با داده ورودی میرسد. این مرحله را مرحله تطبیق یا بهروزرسانی وزنها مینامیم.

در این مرحله، وزنهای نورونها به سمت داده ورودی حرکت میکنند. این یعنی نورونهایی که برنده شدند یا به نورون برنده نزدیکاند، خودشان را با ویژگیهای داده ورودی هماهنگ میکنند.

به زبان خیلی ساده:

- فرض کن نورونها مثل آدمهایی هستن که میخوان حدس بزنن ورودی (مثلاً یک تصویر یا داده عددی) چیه.
 - نورونی که بهترین حدس رو زده (نورون برنده)، بیشترین یادگیری رو انجام میده.
- نورونهای کناری هم با دیدن حدس خوب نورون برنده، خودشون رو کمی با اون داده تنظیم میکنن.
 - این باعث میشه که نورونها کم کم تخصصی بشن: هر نورون نماینده ی یک نوع داده بشه.

نکته مهم:

در طول زمان، هم نرخ یادگیری (α(t)\alpha(t)α(t)و هم شعاع همسایگی کاهش پیدا می کنن. این باعث می شه که شبکه در ابتدا با انعطاف زیاد یاد بگیره (کلی یادگیری)، و در ادامه دقیق تر و جزئی تر یاد بگیره (یادگیری محلی و تخصصی تر).

خب در ادامه یک تصویر برای فرمول نویسی در فاز تطبیق میاغورم که از معدله دیفرنس استفاده میشود.

این تمام کاری در فاز تطبیق به طور Adap tation این تمام کاری در فاز تطبیق به طور قانون بازیری ساده انجام میگرد.

Helob

نوع ساره

 $\Delta\omega = \omega(t+i) - \omega(t) = \gamma y x$ $\omega(t+i) = \omega(t) + \gamma y x$

Tars. U Label

خب در ادامه قانون Kohanen Learning rule است به طور زیر میاوریم :

$$\Delta\omega_{i} = \eta y_{i} - g(y_{i}) \omega_{j}$$

$$g(y_j) = \eta y_j \longrightarrow \Delta \omega_j = \eta y_j (x - \omega_j)$$

$$y_j = M_{ij}(x) \longrightarrow \Delta \omega_j = \eta M_{ij}(x) (x-\omega_j)$$

Kohanen Learning Rule

Wy (t+1) = wy (t) + yhij (x,t) (x-wy (t))

خب بخواهیم که روند کلی برای الگوریتم خودمان بنویسم و نمایش بگذاریم به صورت زیر است :

خب هدف ما این است که به دنبال کاری باشیم که بتوانیم نرخ یادگیری را سیر نزولی کنیم یعنی روی یک نقطه هدف فکوس کرده و دامنه اطلاعاتی خودمان را محدود اما به سرعت بیشتری بتوان روی آنها کار کرد.

که برای نرخ یادگیری ما یک معادله دیفرانسیل در نظر میگیریم که بعد از حل آن بر حسب شرایط اولیه و سایر پارمتر ها که همان ثابت زمانی و خود زمان هم است این تابه را به صورت زیسر تعریف میکنیم:

این همان چیزی است که برای شما توضیح دادم .

$$\eta(t) = \eta_{o} e \kappa p(-\frac{t}{\tau})$$

$$\eta(\tau) \approx 0.63 \, \eta_{o}$$

$$\eta(\tau) \approx 0.63 \, \eta_{o}$$

$$\eta(\tau) \approx 0.63 \, \eta_{o}$$

$$\eta(\tau) = 0.63 \, \eta_{o}$$

خب درذ ادامه برای کار کردن وکد نویسی در محیط متلب کار میکنیم که تولباکس Competlayer به عنوان کار برای این نوع شبکه عصبی استفاده میشود .

inputs = iris_dataset; این دیتا ها را به عنوان وردی در نظر گرفتیم که برای اطلاعات بیشتر میتوانید در خود متلب یا در google سرچ کنید.

خب کدی که برای این قسمت نوشته ام به اسم

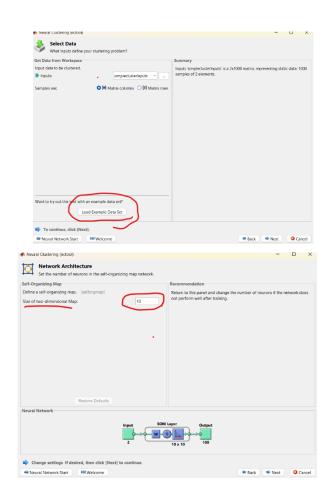
DBZ_NeuralNetwork_SOM.m است که جزیئات کامل در آنجا کاملا میتوانید ببینید.

در ادامه روند کاری ما میخواهیم SOM را در محیط متلب با nctool که یک اپلیکیشن ساتده و آسان برای کار با شبکه عصبی SOM است در محیط متلب کار کنیم .

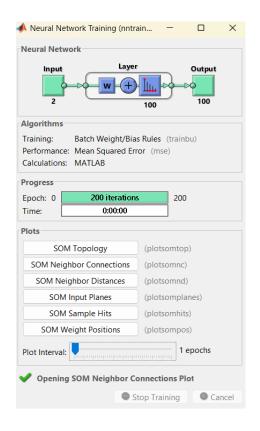
روند کار ابتدای کار دستور nctool را در ترمینال متلب زده تا محیط آن بالاغ بیاید سپس در آنجا به شکل زیر عمل میکنیم ما از دیتا های آماده خودت متلب بر ای کار استفاده کرده ایم .

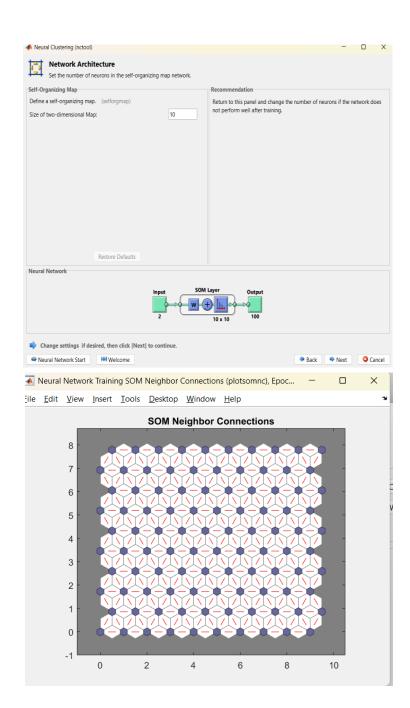
•		
Comr	mand Window	
	>> nctool ;>>	

بعد از این محیط کاری ما بالا میاید :

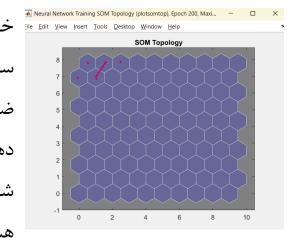

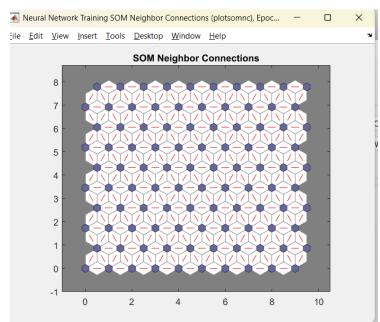
خب مراحل کار کردن با این اپلیکیشین آورده شده است شما میتوانید با این روند کاری کار کیند. خب در ادامه میخواهیم با نمودار های این اپلیکیشین آشنا شویم .

خب ابتدای کار با SOM Topology کار داریم که برای این منظور شکل زیر را برایتان میاورم و صحبت میکنیم:

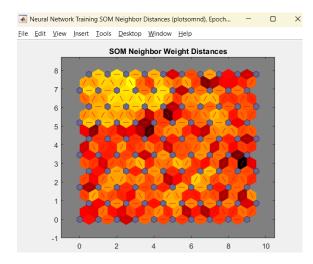
Poetral Network Training SOM Topology (plotsomtop), Epoch 200, Maxi... خب همان طور که میبینید ساختار کاری ما 10 در 10 بوده خب همان طور که میبینید ساختار کاری ما 10 در سپس دلیل این شکل شدن لانه زنبوری یا ساختاری شش ضلعی است که ارتباط بین همسایه ها را میخو اهیم نمایش دهیم به نحوی که ثابت باشد . خب میبینید که مراکز این شش ضلعی ها همان نقاط گره ها یا همان مراکز تاثیر پذیر

خب نمودار بعد به شکل زیر است :

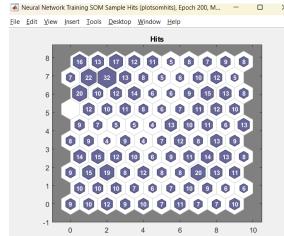
این نمودار هما طور که میبینید دارد فواصل میان مراکز و همسایه ها را نمایش میدهد .

نمودار بعد فواصل را به دقت بالاتری نمایش میدهد که هرچه رنگ آن تیره تر باشد فاصله آن دوتا مرکز شبکه عصبی کم تر است . این شکل در زیر آورده شده است .

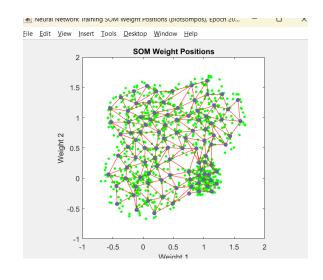

در ادامه نمودار بعدی را میخواهم توضیح دهیم که نشان دهنده این است که از ورودی که میاد کدام شبکه عصبی یا مرکز اثر بیشتری را میگیرد که در شکل زیر میاورم:

بله دقیقا مشاهده میکنید که کدام شبکه عصبی بیشترین مقدار یا اثر را گرفته است نسبت به ورودی که 32 تا است و کم ترین هم 4 تا است.

در نمودار آخر هم وضعیت یا موقعیت نرون ها همراه با وزن ها را در دیتا نشان میدهد:

خب در ادامه چندتا از توابع مهم برای کار های شبکه عصبی مصعنوعی SOM برای شما میاورم که دانش آن و یادگیری آن خالی از لطف نیست که به صورت زیر است:

یکی از آن توابع topology functions است که به سه دسته

(randtop,gridtop,hextop,tritop) دسته بندی میشوند که هر کدام برای شبکه عصبی یک کاری انجام میدهد برای اطلاعات بیشتر و نحوه کار کردن به help Matlab مراجعه کنید.

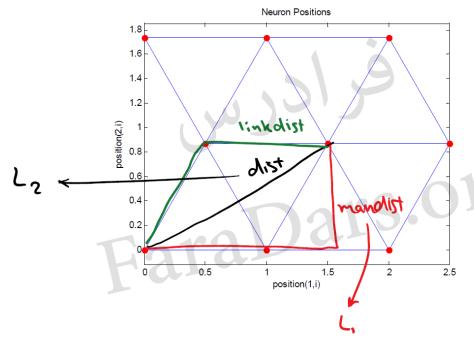
یکی دیگر از توابع مهم برای کار با شبکه عصبی dist functions است که یکی دیگر از توابع مهم از از توابع مهم از linkdist است که کار آن برای اندازه گیری میان فواصل شبکه عای عصبی کار برد دارد.

Mandist هم یکی دیگر از توابع برای فوال در شبکه عصبی میباشد .

حال در شکل زیر برای شما تفاوت بین این اندازه گیری فواصل را میاورم که ببنید به چه نحوی عمل کرد دارد:

در این شکل به خوبی مشاهده میکنید که هر کدام از فواصل به چه شکلی عمل میکند.

تابع آخری که برای اندازه گیری فواصل کار میکنیم boxdist است که برای این کار استفاده میشود برای

اطلاعات بیشتر میتوان به help Matlab مراجعه کرد .

یکی از دیگر توابع مهم در شبکه عصبی Som میتوان به selforgmap پرداخت که خیلی مهم میباشد چون تمامی تنظیماتن شبکه عصبی SOM را در خود جای داده است که داکیومنت آن به شرح زیر است:

selforgmap	
Self-organizing map	
Syntax	
selforgmap(dimensions,c	overSteps,initNeighbor,topologyFcn,distanceFcn)
Description	
Self-organizing maps learn to clust instances to each class.	er data based on similarity, topology, with a preference (but no guarantee) of assigning the same number of
	n to cluster data and to reduce the dimensionality of data. They are inspired by the sensory and motor mappings in ear to automatically organizing information topologically.
selforgmap(dimensions,coverS	teps,initNeighbor,topologyFcn,distanceFcn) takes these arguments,
dimensions	Row vector of dimension sizes (default = [8 8])
coverSteps	Number of training steps for initial covering of the input space (default = 100)
initNeighbor	Initial neighborhood size (default = 3)
topologyFcn	Layer topology function (default = 'hextop')

این هم تصویری از نحوه کاری و help آن میباشد که شما میتوانید برای اطلاعات بیشتر به آ «رجوع کنید .

خب برای نمونه کار کردن قسمتی از کد خودم که تحت عنوان
DBZ_NeuralNetwork_SOM2.m است که در گیت هاب هم میتوانید مشاهده کنید آورده
ام که نحوه کار کردن با آن به چه صورتی است :

```
%% Create a Self-Organizing Map
Latticsize = [10 10] ;
CoverSteps = 20;
InitNeighbor = 3;

TopologyFcn = 'gridtop';
DistanceFcn = 'linkdist';
net = selforgmap(Latticsize, CoverSteps, InitNeighbor, TopologyFcn, DistanceFcn);
```

این تمام کاغری از که انجام داده ایم .

حال میخواهیم یک الگوریتم traning برایاین شبکه عصبی معرفی کنیم بغیر حالت دیفالت خودش که به اسم trainbu شناخته میشود.

برای اطلاعات بیشتر میتوانید به learning functions های متلب مراجعه کنید در Matalb که اطلاعات خیلی خوبی و نحوه استفاده از کدام الگوریتم برای کدام شبکه عصبی منطقی تر و بهتر است .